

Sound Art ศิลปะแห่งเสียง: ประวัติ และความเป็นมา

ชาญ ชัยพงศ์พันธุ์*

เมื่อ 4-5 ปีที่แล้วผู้เขียนได้รู้จักกับคำว่า Sound Art จากเพื่อนอาจารย์ด้วยกัน ในการแสดงผลงานดนตรีที่โรงละครหอนิเทศการศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ ในการร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นครั้งนั้นทำให้ผู้เขียนเกิดความ อขำกรู้อยากเห็นมากเหลือเกินว่า สิ่งที่เรียกว่า Sound Art นั้นเกิดมาจากอะไร

ในฐานะที่ผู้เขียนมีความรู้ทางดนตรีเป็นหลัก นี่จึงเป็นคำถามที่น่าสนใจ อย่างยิ่ง คำถามหนึ่ง เนื่องจาก Sound Art เป็นงานที่มีลักษณะทับซ้อน และมีจุดร่วมกันบางอย่างกับงานประพันธ์ทางด้านดนตรี จึงทำให้ผู้เขียน ต้องการทราบว่าสิ่งนี้ มีจุดกำเนิด อย่างไร และแท้จริงแล้ว เหมือน หรือแตกต่างจากงานประพันธ์ทางด้านดนตรีหรือไม่

Max Neauhaus กล่าวว่า “*Sound Art ถูกนำมาใช้เรียกงานสร้างสรรค์ ศิลปะทางด้านดนตรี และเสียงไม่ว่าจะเป็นบทประพันธ์ (Composition), Sound Sculpture หรืองานใดๆ ก็ตามที่ต้องการแสดงให้ได้ยินถึงเสียงที่ถูกผลิตออกมา*”

Sound Art คือ งานประพันธ์ทางด้านดนตรี และเสียงที่มีพื้นฐานอยู่บน การนำเสียงรบกวน(Noise) เข้ามามีใช้ในงานมากกว่าการใช้เครื่องดนตรี ตาม ขนบธรรมเนียม

อย่างไรก็ตาม Sound Art มิได้เกิดขึ้นมาอย่างทันทีทันใดเพียงแต่เป็นการ เกิดขึ้นในลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไปคือเกิดขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 และ คาบเกี่ยวช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ในช่วงนั้นเองสังคมตะวันตกกำลังมีการพัฒนา และ ปฏิวัติตนเอง ในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็น การปฏิวัติทางอุตสาหกรรม การเกิดขึ้นของ ไฟฟ้าแสง X-Ray ภาพเคลื่อนไหว โทรศัพท์ การบริการสาธารณะต่างๆ ซึ่งการศึกษา ที่พัฒนาในด้านต่างๆ อย่างมากนี้แสดงให้เห็นว่าคนตะวันตกกำลัง พยายามที่จะยก มาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ของตัวเองให้ดีขึ้น และสิ่งเหล่านี้เองก็จะมีผลกระทบ ส่งต่อไปยังแนวคิดของศิลปิน และนักดนตรี ที่พยายามจะสะท้อน สภาพสังคม ผ่านเสียงดนตรี และแนวคิดในงานประพันธ์ที่เปลี่ยนไปของพวกเขา

นักประพันธ์ดนตรีเริ่มเอื้อนหยาและอัดอั้นกับความเป็นแบบแผน (Traditional) ของดนตรีที่ได้รับการสืบทอดกันมาจากศตวรรษที่ 17 จากจุดนี้เองที่ทำให้เริ่มเกิด แนวคิด ในการสร้างวิธีคิดใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเกิดขึ้นของการประพันธ์แบบ Twelve - Tone (Serialism) การใช้ระบบการตั้งเสียงที่ไม่ได้ขึ้นอยู่บนระบบ Equal Temperament

*อาจารย์ประจำสาขาวิชาสื่อศิลปะและการออกแบบสื่อ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

The Art of Noise

ปี 1909 ที่ประเทศอิตาลี มีศิลปินกลุ่มหนึ่งซึ่งนำโดย Emilio Filipo Tommaso Marinetti รวมตัวกันเพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะแห่งอนาคต ในบรรดาสมาชิกของศิลปินกลุ่มนี้ Francesco Balilla Pratella เป็นคนที่สนใจในด้านดนตรีด้วยแนวคิดใหม่เป็นอย่างมาก (แท้จริงแล้วเขาเป็นศิลปินประเภท Visual Arts) ในปี 1911 Pratella ตีพิมพ์คำแถลงที่ชื่อว่า “Futurist Music” โดยในคำแถลงนี้เป็นการแสดงถึงความสนใจของ Pratella ในเรื่องของกรขยายขอบเขตของเสียงดนตรีแต่ก็ไม่ได้ได้รับความสนใจมากนัก เนื่องจากมีลักษณะซ้ำซ้อนกับนักประพันธ์คนอื่นๆ ที่ทำไปก่อนแล้ว

ปี 1913 คำแถลง The Art of Noise โดย Luigi Russolo กลายเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการประพันธ์ดนตรีและศิลปินยุคใหม่ เพื่อที่จะพิสูจน์ความเชื่อของเขาในการขยายขอบเขตของเสียงดนตรีด้วยการใช้เสียงที่ไม่ใช่เสียงดนตรีเข้าไปด้วย เขาจึงสร้างอุปกรณ์ที่สร้างเสียงต่างๆ ที่ไม่ใช่เสียงดนตรีเหล่านั้น โดยให้ชื่อว่า Intonarumori (Noise - Intoners)

หลังจากนั้นก็มียกประพันธ์เพลง หลายๆ คนเริ่มนำเสียงที่ไม่ใช่เสียงดนตรีมาใช้รวมกับงานประพันธ์ดนตรีโดย

ปี 1917 ผลงานละคร Parade ซึ่งประพันธ์ดนตรีโดย Erik Satie มีการนำ Found Sound มาใช้เช่น เสียงไดนาโม, เครื่องสร้างหัดสมอส, ไชเรน, เครื่องจักรไอน้ำ และมอเตอร์ของเครื่องบินมาใช้ประกอบ

ปี 1924 ผลงานประพันธ์ Pines of Rome ของ Ottorino Respighi มีการนำเอาเสียงของนกในคิงเดลมมาใช้ประกอบ

ปี 1926 ผลงาน Ballet Mécanique ของ Gorge Antheil มีการนำเอาเสียงใบพัดเครื่องบิน และ ไชเรน กริ่งมาใช้ประกอบ

John Cage และ Found Sound

ในขณะที่นักดนตรีและนักประพันธ์ทางยุโรปเฟลิดเฟลีนกับแนวทางการประพันธ์ในรูปแบบ Serialism (Twelve - Tone) ในสหรัฐอเมริกา ก็มีนักดนตรี และนักประพันธ์คนหนึ่งชื่อ

John Cage กำลังพัฒนา แนวทางการประพันธ์ ในแบบของตนอยู่อย่างเงียบๆ แนวคิดของเขา คือ ทำอย่างไรที่จะทำให้งานประพันธ์นั้น มีความเป็นตัวของตัวเอง และไม่สามารถคาดหมายได้ (Indeterminate)

Cage ไม่ได้อำกัฏประเภทของเสียงที่จะนำมาใช้ในงานประพันธ์ เขาพยายามที่จะขยายขอบเขตของการนำเสียงทุกอย่างมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นเสียงที่ไม่ใช่เสียงเครื่องดนตรี (Non - Musical Sound) และเสียงที่พบได้ทั่วไป (Found Sound) งานประพันธ์ชิ้นแรกของ Cage ที่นำ Found Sound มาใช้ คือ Imaginary Landscape #1 ประพันธ์ขึ้นในปี 1939 โดยการให้เครื่องเล่นแผ่นเสียงเป็นอุปกรณ์การทำงาน และตามมา ด้วย William Mix ซึ่งเป็นผลงานชิ้นแรกที่ใช้เทปแม่เหล็ก (Magnetic Tape) ขึ้นในปี 1951 ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง John Cage, Earle Brown, Morton Feldman, Christian Wolf, David Tudor, Louis และ Babe Baron ผลงานชิ้นนี้นำออกแสดง ในเทศกาลดนตรีร่วมสมัย ณ มหาวิทยาลัยอิลลินอยส์ ปี 1953

งานประพันธ์ของ Cage ส่งผลต่อความคิดของนักประพันธ์ดนตรี ในสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าในช่วงแรกๆ จะไม่ค่อยถูกสนนิมของคนส่วนใหญ่เท่าไรนัก แต่มันก็เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญต่อการพัฒนาและการแตกแขนงในการนำ Found Sound มาใช้ในงานประพันธ์ โดยนักประพันธ์ ศิลปิน และงานแสดงทางศิลปะที่กำลังเกิดขึ้น มากมายในช่วงเวลานั้น

Edgard Var se: The Liberation of Sound

Var se เป็นนักประพันธ์แนวหน้า (Avant - Garde) อีกคนหนึ่ง ที่มีแนวคิดทางด้านเสียงที่ไม่ได้อิงอยู่กับเครื่องดนตรีตามแบบแผนเหมือนนักประพันธ์อื่นๆ ในช่วงศตวรรษที่ 20 Var se ย้ายจากประเทศฝรั่งเศส มาอาศัยอยู่ในเมืองนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา ในปี 1915 Var se เป็นนักประพันธ์คนแรก ที่นำเอาอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์มาใช้ ผสมผสานกับเครื่องดนตรีตามแบบแผน ในเวลานั้นเขาเรียก ผลงานประพันธ์ของเขาว่า “Organized Sound” ทั้งนี้ผลงานของเขามีลักษณะผสมผสานระหว่าง “ดนตรี (Music)” และ “เสียงรบกวน (Noise)” เนื่องจาก ผลงานของเขามักจะให้ความสำคัญในเรื่องของ จังหวะ(Rhythm) ผ่านความถี่เสียง (Frequency) และความหนาแน่นของเสียง (Intensity)

ผลงานชิ้นสำคัญของ Var se ที่ทำให้คนทั่วโลกได้รู้จักกับคำว่า Organized Sound คือ Po me Electronique ซึ่งเป็นผลงานที่เขาแสดงเป็นส่วนหนึ่งของสถาปัตยกรรมชิ้นที่ชื่อว่า Philips Pavilion ของบริษัทฟิลิปส์ (Philips) ในงาน Brussels World's Fair ในปี 1958 (ผลงานประพันธ์อีกชิ้นหนึ่งที่ร่วมแสดงด้วยคือ Concrete PH ประพันธ์โดย Iannis Xenakis)

ผลงาน Po me Electronique
ในงาน Brussels World's Fair

Musique Concr te

วันที่ 15 พฤษภาคม 1948 Pierre Schaeffer นำชาวฝรั่งเศสเดินทางสู่โลกของเสียง กับผลงานชื่อ Etude aux Chemins de Fer (Railroad Study) ซึ่งเป็นงานประพันธ์ที่ใช้เสียงที่เกิดจากรถไฟ และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับรถไฟในสมัยนั้น และเขาเรียกงานประพันธ์ ของเขาว่า Musique Concr te

Schaeffer เป็นวิศวกรทางดานวิทยุกระจายเสียงที่ Radiodiffusion Francaise (RF) แต่มีความสนใจทางด้านดนตรี เขาศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมทางดนตรีไปด้วยขณะที่ทำงาน

Musique Concr te เป็นงานประพันธ์ที่นำเอาเสียงที่เกิดขึ้นทั่วไป ซึ่งไม่ใช่เสียงดนตรี โดยเสียงต่างๆ ที่ได้อาจจะถูกนำมาทำการทดลอง (Experimental Sounds) โดยเทคนิคต่างๆ ที่มีในสมัยนั้น เช่น ตัด (cut) เชื่อม (splice) การกลับมามีซ้ำอย่างเป็นวงจร (Loop) และการทำซ้ำเพิ่มเป็นสองเท่า (duplicate)

หลังจากนั้นในปี 1949 ก็เริ่มมีผู้สนใจร่วมงานกับเขามากขึ้น โดยเริ่มจากการทำงานร่วมกับ Pierre Henry และ Jacques Poullin จนกระทั่งปี 1951 Schaeffer ได้ก่อตั้ง Groupe de Recherche de Musique Concr te ขึ้น เพื่อศึกษาและหาแนวทางในการสร้างสรรค์งาน Musique Concr te นักประพันธ์งาน Musique Concr te ที่มีความสำคัญ และมีอิทธิพล อย่างมากต่อนักประพันธ์รุ่นหลังๆ ได้แก่ Iannis Xenakis, Luc Ferrari, Ivo Malec และ Francois Bayle

จากการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและองค์ความรู้ที่เกิดขึ้น Musique Concr te ถูกพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตัวมันเองจนกลายเป็น Electroacoustic Music และ Groupe de Recherche de Musique Concr te ได้เปลี่ยนชื่อเป็น Groupe de Recherches Musicales (GRM) ในปี 1958 และยังคงมีบทบาทต่อการค้นคว้าวิจัยทางด้านดนตรีสมัยใหม่อยู่จนกระทั่งปัจจุบัน

Elektronische Musik

ประเทศเยอรมันเริ่มให้ความสนใจกับงานประพันธ์ทางด้านเสียง โดยเริ่มจาก “Elektrische Klingerzeugung” ซึ่งเป็นบทความเกี่ยวกับการพัฒนา ทางด้านเทคโนโลยี กับดนตรีของ Dr. Werner Meyer-Eppeler ในปี 1949 และ

หลังจากนั้นก็ได้มีการบรรยาย ร่วมกันระหว่าง Meyer-Eppler, Herbert Eimert และ Robert Beyer เกี่ยวกับความเป็นไปได้ของงานประพันธ์ Elektronische Musik (Electronic Music) ซึ่งออกอากาศ ทางวิทยุโดย Western German Radio (NWDR) ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น WDR) ในเมือง โคโลญจน์ (Cologne) ปี 1951 และในปี 1952 สถานีวิทยุ Westdeutscher Rundfunk (WDR) ก็ได้สร้างสตูดิโอสำหรับทดลองและผลิตงานดนตรีที่เมือง Cologne ประเทศเยอรมัน ซึ่งอำนวยความสะดวก โดย Herbert Eimert งานดนตรีจาก WDR ถูกจับตามองมากขึ้น เมื่อ Karlheinz Stockhausen ผลิตผลงาน Studie I ออกมาชิ้นแรกในปี 1953 และ ตามมาด้วย Studie II ในปี 1954

ผลงานจากเยอรมันมีลักษณะที่สำคัญคือ เสียงที่นำมาใช้นั้นเป็นเสียงที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ จากอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ล้วนๆ และส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานของการประพันธ์โดยใช้ระบบ Serial

ทั้งหมดที่ได้อ้างมานี้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและส่งอิทธิพลอย่างมาก ต่อกระแสนดนตรี ในศตวรรษที่ 20 ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบในการประพันธ์ดนตรีและเสียง หรือแม้กระทั่งรูปแบบของ ดนตรีทั้งในเชิงศิลปะ(Art) และเชิงพาณิชย์ (Commercial) อาจจะกล่าวได้ว่า Sound Art เป็นรูปแบบใหม่ของการประพันธ์ทางด้านเสียง และดนตรี หรือเป็นงานศิลปะ ทางด้านเสียงอีกแขนงหนึ่ง แต่ศิลปินควรจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้พื้นฐานทางด้านดนตรี หรือศิลปะ (อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง 2 อย่าง) ควบคู่ไปด้วย

ในส่วนที่จะนำเสนอต่อท่านผู้อ่านต่อไปนี้ ผู้เขียนจะนำเสนอศิลปิน รวมถึง ผลงานที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อความเป็น Sound Art แก่ท่านผู้อ่าน เพื่อประโยชน์ ในการศึกษาและเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานของท่านด้วย หากท่านผู้อ่านต้องการแสดงความคิดเห็นหรือมีความประสงค์ให้เพิ่มเติมในเรื่องใด ขอความกรุณาโปรดแจ้งผู้เขียนที่ Charnanu@hotmail.com

Sound Arts Album

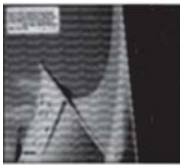
สำหรับบทความนี้ผู้เขียนใคร่ขอแนะนำ CD ที่น่าสนใจ ซึ่งรวบรวมผลงาน ดนตรี และงานทางด้านเสียงที่ถือเป็นประวัติศาสตร์ และพัฒนาการ ที่ควรค่าแก่การสะสม สำหรับผู้ที่มีความสนใจอยากจะเริ่มต้นเรียนรู้เกี่ยวกับ ศาสตร์ในแขนงนี้

OHM+: The Early Guru of 1948 - 1980 Electronic Music

ประกอบไปด้วย Audio CD 3 แผ่น, DVD 1 แผ่น และBooklet ที่รวบรวม รายละเอียดของผลงานชิ้นต่างๆใน CD อีก 1 เล่ม รวบรวมผลงานการประพันธ์ที่สำคัญ มากมาย ตั้งแต่ Po m Electronique, William Mix ผลงานการประพันธ์ที่ใช

เครื่องดนตรีไฟฟ้า ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่เช่น Theremin, Ondes Martenot ผลงานดนตรีประเภท Musique Concrète ซึ่งแน่นอนว่าท่านจะได้ฟัง Etude aux Chemins de Fer (Railroad Study) และผลงานจากคนอื่นๆ ใน GRM รวมถึงผลงานจากฝั่งเยอรมัน ซึ่งนำโดย Karlheinz Stockhausen ด้วย อีกทั้งยังรวมไปถึงผลงานประเภท Computer Music และ Ambient Music ด้วยงาน Sound Art หรือ Electronic Music จาก CD ชุดนี้ จะเปิดโลกของเสียงให้ท่านผู้ฟังได้อย่างน่าพอใจ

An Anthology of Noise & Electronic Music / 1st - 4th a-chronology

เป็น CD ที่น่าสนใจอีกชุดหนึ่ง ผลิตโดยบริษัท Sub Rosa โดยผลิตออกมาจำหน่ายทั้งหมด 4 ชุด แต่ละชุดจะมี CD 2 แผ่น และ Booklet 1 เล่ม อาจจะมีผลงานซ้ำกันกับ OHM+ บาง แต่เมื่อเทียบกันแล้วก็มีผลงานจากนักประพันธ์คนอื่นๆ มากกว่า ที่น่าสนใจคือมีงาน Chorale ของกลุ่ม The Futurist ด้วย ซึ่งหาไม่ได้จาก CD แผ่นใดๆ เลย จุดเด่นของ CD ทั้ง 4 ชุดนี้ก็คือ มีผลงานร่วมสมัยจากนักประพันธ์รุ่นหลังๆ อยู่มาก และมีผลงานชิ้นอื่นๆ ของนักประพันธ์ที่ถือเป็นบุคคลทางประวัติศาสตร์ ที่ไม่ได้บรรจุไว้ในชุด OHM+

บรรณานุกรม

Chadabe, Joel. 1997. **Electric Sound: The Past and Promise of Electronic Music.**

New Jersey: Prentice Hall.

Cox, Christoph, and Daniel Warner, ed. 2004. **Audio Culture: Readings in Modern**

Music. New York: Continuum.

Holmes, Thom. 2002. **Electronic and Experimental Music: Pioners in Technology and**

Composition. 2nd ed. New York: Routledge.

Huberman, A. 2005. "The Sound of Space." **Art Review** 3, 5 (May-June): 54-59.

